

Lp Tõnis Lukas

minister

Haridus- ja Teadusministeerium

hm@hm.ee

Kuupäev digitaalkirjas nr 1-8-2/22/37

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seoses eestikeelsele õppele üleminekuga

MTÜ Lastekaitse Liit (edaspidi ka Liit) tänab kaasamise eest „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise“ arutelusse ja võimaluse eest esitada omapoolne arvamus.

Vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja lastekaitse seaduses sätestatule peab riik seadma igas otsuses esikohale lapse huvid. Seega tuleb iga lapsi puudutava otsustuse planeerimisel kaaluda selle mõju lapse huvidele ning langetada otsustus üksnes juhul, kui ollakse kindel selle positiivses mõjus. Lapse huvide ja õiguste esikohale seadmine, ebavõrdse kohtlemise keeld, lapse ellujäämise ja arengu tagamine ning tema seisukohtadega arvestamine on lapse õiguste konventsiooni üldpõhimõtted, millest tuleb lähtuda ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise iga sätte väljatöötamisel.

Lastekaitse Liit toetab sujuvat üleminekut eestikeelsele õppele. Allpool on toodud eelnõu kohta mõned tähelepanekud, mis Lastekaitse Liidu arvates vajavad täiendavat analüüsimist, täpsustamist ja kõrgendatud tähelepanu.

1. Lastekaitse Liit toetab sujuvat üleminekut eestikeelsele õppele, kuid eelnõus puudub teaduspõhine mõjuanalüüs selle kohta, kuidas mõjutab eestikeelsele õppele üleminek lapsi klassides ja rühmades, kus kõik või enam on muukeelsed (nt Ida-Virumaa ja Tallinna piirkonnad).

Liidu kommentaar. Antud küsimus vajab võimalikult laiapõhjalise ringi kasvatusteadlaste kaasamist, et välja selgitada ja ennetada riske, kuidas mõjutab üleminek eestikeelsele õppimisele neid lapsi, kes kaaslaste ja perega suhtlemiseks ei kasuta eesti keelt. Tuleb tõstatada küsimus ja leida vastus, kas ja kuidas üleminekul eestikeelsele õppele tagatakse kõigile lastele positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab laste õpihimi, isiksuse igakülgselt arendamist, vaimsete võimete potentsiaali võimalikult täiuslikku arendamist. Lisaks vajab eraldi uurimist küsimus, kas kõik lapsed suudavad olla kakskeelsed ning mida pakub riik neile, kes ei ole suutelised omandama teist keelt piisaval tasemel õppimiseks, kuid ei oma hariduslikke erivajadusi.

Hetkel pole eelnõust võimalik ka välja lugeda, kuidas korraldatakse koostööd haridusasutuse

ja kodu vahel olukorras, kus haridusasutuse ja lastevanemate suhtluskeel on kogu rühmal või klassil erinev.

Liit näeb ohtu, et hakatakse haridusliku erivajadusega nimetama neid lapsi, kes ei saa mingil põhjusel omandada piisavas mahus eesti keelt ja neile pole eesti keeles õppimine jõukohane. Seepärast peavad haridusasutustel olema riigi poolt koostatud selged juhised, kuidas tagada lapsele õigus haridusele olukorras, kui haridusasutus märkab, et laps ei ole küll edukas eesti keele õppimises, kuid tal pole hariduslikke erivajadusi.

2. Eelnõu seletuskirjas on mainitud, et põhikoolis vene keeles õppinutest asub ainult 54% samal aastal ning 7% järgmisel aastal Eestis kõrgharidust omandama, samal ajal kui põhikoolis eesti keeles õppinutest edasiõppijate osakaal on vastavalt 60% ja 9%). Selleks, et võimaldada kõigile noortele võrdsed võimalused hariduse kättesaadavuseks, on vaja tagada kõigile õpilastele juba varajane eestikeelne haridus, et nende eesti keele oskus võimaldaks koolis alustada koheselt eestikeelse aineõppega.

Liidu kommentaar. Ülaltoodud statistilist erinevusmäära 6% ja 2% ei saa arvestada hariduse kättesaadavuse ja hariduse kvaliteedi näitajana, kuna kõrghariduse omandamine nõuab mitte ainult eesti keele oskust ja üldhariduslikke teadmisi, vaid ka materiaalsel võimekust jätkata õppimist töötamise asemel. Näiteks on Ida-Virumaa tööpuuduse määr võrdluses teiste maakondadega ülekaalukalt Eesti suurim.

Lisaks sellele kinnitas Harno testide ja uuringute korraldamise büroo juht Epp Müil ajalehele Pealinn (06.05.2022): “Eesti hariduse tugevus on ühtluskool, mida näitavad ka PISA uuringud läbi aastate. See tähendab, et Eesti hariduses ei ole õpitulemustes suuri regionaalseid erinevusi. Mõistetavalt on igas piirkonnas nii väga tugevaid kui mitte nii edukaid õpilasi, kuid piirkondlikult suuri erinevusi ei ole.”

Lastekaitse Liidu seisukohast peab eestikeelsele õppele üleminek läbima põhjalikumat analüüsi, **kas see suurendab haridusele juurdepääsu kõigile lastele või vähendab seda – mitte tehniliselt, vaid sisuliselt. Lastekaitse Liit juhib korduvalt tähelepanu, et hariduse kättesaadavus ja eestikeelse õppimise kättesaadavus nõuavad erinevaid lähenemisviise.**

3. „§ 21. Õppekeel (2) Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole õppekeel või kes koduses suhtluses räägivad õppekeelest erinevat keelt, mis on vähemalt ühe vanema emakeel, korraldab kool keele- ja kultuuriõpet, kui seda soovivad vähemalt kümme sama emakeele või koduse suhtluskeelega õpilast. Keele- ja kultuuriõppe läbiviimiseks on koolil õigus vaba tunnimahu puudumisel õpilase suurimat nädala õppekoormust suurendada ühe tunni võrra.”

Liidu kommentaar. Väikeses KOV-is on keeruline ühe kooli peale kokku saada vähemalt kümme eesti keelest erineva emakeele või koduse suhtluskeelega õpilast, kuid neil peab olema samasugune õigus saada täiendavat keele- ja kultuuriõpet nagu suures KOV-is. Lapse õiguste konventsiooni artikkel 29 sätestab, et igal lapsel on õigus tema oma kultuuriidentiteedile, keelele, tema elukohamaa rahvuslikele väärtustele, austusele tema sünnimaa vastu. See tähendab, et iga laps peab olema võrdselt koheldud, hoolimata sellest, kui palju on koolis muu emakeelega lapsi.

4. „§ 21. Õppekeel (6) Haridusliku erivajadusega õpilast õpetades võib lisaks eesti õppekeelele või eesti õppekeele asemel kasutada muud keelt, kui kooliväline nõustamismeeskond on õpilasele tõhustatud või eritoe rakendamise soovitus andes

leidnud, et eesti keeles õppimine ei ole õpilase arengu eripärast tulenevalt jõukohane. “

Liidu kommentaar. Alati ei ole HEV lapsele tugiteenuste saamiseks vajalik kooliväline nõustamismeeskonna soovitus ja piisab ka kooli endapoolsest monitoorimisest. Haridusasutus peab saama selged juhised, kuidas käituda olukorras, kui haridusasutus märkab, et erivajadusega laps vajab õpet emakeeles või muus keeles, sh - kuidas tagada nendele lastele tugiteenused (nt emakeelne psühholoogiline ja logopeedi teenus).

Lisaks tuleb arvestada, et koolides on HEV+ õppijad eri tüüpi andekusega ning nad ei pruugi olla tugevad keeleõppijad, kuid omavad samasugust õigust saada haridust nende parima potentsiaali arendamiseks.

5. „§ 21. Õppekeel (7) Kui õpetaja vaba ametikoha täitmiseks korraldatud konkursil ei leita kvalifikatsiooninõuetele vastavat õpetajat, võib direktor sõlmida tähtajalise töölepingu kuni üheks aastaks isikuga, kellel on vähemalt keskharidus, kelle kvalifikatsioon ja pedagoogiline kompetentsus on piisavad, et tagada kooli õppekavas määratud õpieesmärkide täitmine ja õpitulemuste saavutamine, ja kelle eesti keele oskus vastab keeleseaduses ja keeleseaduse alusel kehtestatud õigusaktis esitatud nõuetele. Sellisel juhul korraldab direktor aasta jooksul uue avaliku konkursi. “

5. Paragrahvi 75 lõige 4 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(4) Õpetaja kvalifikatsiooninõuded on vähemalt kõrgharidus, käesoleva seaduse § 74 lõike 5 alusel kehtestatud kvalifikatsiooninõuetele vastavad pedagoogilised kompetentsid ning eesti keele oskus vastavalt keeleseaduses ja keeleseaduse alusel kehtestatud õigusaktis esitatud nõuetele. “

Liidu kommentaar. Suurt vajakajäämist haridusliku kvaliteedi asjus näeb Liit koolis töötavate spetsialistide madalas erialases kvalifikatsioonis. Lisaks varitseb oht, et kvalifikatsiooninõuetele vastavad, kuid viletsa riigikeele oskusega õpetajad kaotavad töö ning selle saavad keskharidusega inimesed, kes valdavad eesti keelt nõutaval tasemel. Sellega ei stimuleeri riik kõrghariduse omandamist, õpetajate juurdekasvu ja koolis töötavate spetsialistide kvalifikatsiooni tõstmist.

Liit teeb ettepaneku täiendada eelnõu sellekohast punkti nõnda, et direktorid saaksid sõlmida tähtajalisi töölepinguid kuni üheks aastaks isikutega, kellel on **vähemalt omandamisel pedagoogiline kõrgharidus**. Ülioluline, et haridusasutuste direktorid kontrolliks alluvate eesti keele oskuse vastavust keeleseaduses ja keeleseaduse alusel kehtestatud õigusaktis esitatud nõuetele. Lisaks soovitab Liit tõhustada järelevalvet direktorite üle väljaselgitamiseks, et kõik tööle võetud spetsialistid vastaksid erialalistele nõuetele.

Lisaks näeb Liit ohtu, et nii mõnedki tänased ülikoolispetsialistid hakkavad loobuma oma senistest ametikohtadest ja asuvad tegutsema üldharidusasutustes, kuna seal makstakse suuremat palka. Liit juhib tähelepanu, et eestikeelse kvaliteetse hariduse tagamiseks on riigil vaja pöörata **suuremat tähelepanu eestikeelsetele õppevahenditele töötamiseks muukeelsete lastega ja riiklikule koolitustellimusele eesti keelt emakeelena rääkivate pedagoogide ettevalmistamiseks muukeelsete laste õpetajaks**.

6. §3. Koolieelse lasteasutuse seaduse muutmise. 4) paragrahvi 22 lõige 4 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(42) Kui pedagoogi vaba ametikoha täitmiseks korraldatud konkursil ei leita käesoleva seaduse § 11 lõike 2 punkti 1 alusel

kehtestatud kvalifikatsiooninõuetele vastavat pedagoogi, võib direktor sõlmida tähtajalise töölepingu tähtajaga kuni üks aasta isikuga, kellel on vähemalt keskharidus, kelle kvalifikatsioon ja pedagoogiline kompetentsus on piisavad, et tagada lasteasutuse õppekavas määratud õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkide täitmine ning lapse üldoskuste ja arengu eeldatavate tulemuste saavutamine, ja kelle eesti keele oskus vastab keeleseaduses ja keeleseaduse alusel kehtestatud õigusaktis esitatud nõuetele.“

Liidu kommentaar. Sama, mis PGSi punkt 5 muutmisel.

*7. Lisaks palgatõusule näeb Liit õpetaja heaolu tagamiseks vajadust **luua terviklik õpetajate tugisüsteem**, mis hõlmaks õpetajate ja abiõpetajate heaolu hindamist (nt kohustuslik vaimse tervise testimine) kuni reaalse riigi poolt toetatud meetmeteni õpetajate heaolu ja vaimse tervise parandamiseks (nt mentori olemasolu, täiendõpe, psühholoogiline abi, taastuspuhkus spetsialisti läbipõlemise või muu vaimse probleemi olemasolul jne).*

Liit rõhutab, et laste ja õpetajate heaolu tagamiseks tuleb õpilaste arvu klassides ja rühmades vähendada. **Kvaliteetseks tööks sobiv laste arv klassis või rühmas aitab haridusasutustes tagada laste vaimse ja füüsilise turvalisuse, õigeaegse märkamise ja laste individuaalse arengu toetamise.**

Kokkuvõtteks

ÜRO lapse õiguse konventsiooni põhiprintsiipideks lisaks laste osalusele ja parimale huvidest lähtumisele on iga lapse õigus arengule ja võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta. Seepärast vajab antud eelnõu Liidu seisukohast senisest laiapõhjalisema ringi valdkondade ekspertide kaasamist – inimõiguste valdkonna ja võrdsele kohtlemisele panustavate ühenduste esindajaid ning kasvatusteadlasi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varje Ojala

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Aleksandra Munts-Avajõe

aleksandra.munts@lastekaitseliit.ee

Saskia Muru

saskia.muru@lastekaitseliit.ee